

ATSPARUMO STIPRINIMAS SAVIVALDYBĖSE

Pilietiškumo ir piliečių mokslo vaidmuo vietos lygmeniu

POLITIKOS REKOMENDACIJOS

Savivaldybėms

- Įtraukti piliečių mokslą į atsparumo, krizių valdymo, socialinės gerovės, sveikatos, aplinkos ir saugumo planus.
- Kurti nuolatinės vietos atsparumo laboratorijas, suburiantias savivaldybę, seniūnijas, NVO, mokyklas, bendruomenes ir mokslininkus.
- Po konsultacijų su bendruomenėmis aiškiai parodyti, į kokius patarimus atsižvilgti, kas atmesta ir kodėl.
- Gyventojų surinktus duomenis integruoti į planavimo ir stebėsenos sistemas.

Valstybės institucijoms

- Parengti nacionalines piliečių mokslo taikymo savivaldoje gaires.
- Numatyti tikslinį finansavimą vietos atsparumo ir bendruomenių įtraukimo iniciatyvoms.
- Skatinti mokymus apie piliečių dalyvavimą, duomenų kokybę, dezinformacijos atpažinimą ir krizių komunikaciją.

Mokslo institucijoms

- Kurti ilgalaikes partnerystes su savivaldybėmis ir bendruomenėmis.
- Tyrimus vykdyti su bendruomenėmis, o ne tik apie bendruomenes.
- Rezultatus pristatyti vietos bendruomenėms suprantama forma.

Savivaldos bendruomenėms ir NVO

- Rinkti vietos žinias ir duomenis apie aplinką, paslaugas, saugumą ir socialinius poreikius.
- Teikti ne tik skundus, bet ir konstruktyvius pasiūlymus su aiškiais pavyzdžiais.
- Įtraukti jaunimą, vyresnio amžiaus žmones, žmones su negalia ir mažiau matomas grupes į bendruomenės veiklą.

Atsparios savivaldybės kuriamos ne tik investuojant į infrastruktūrą, krizių valdymo planus ar institucinius pajėgumus. Ilgalaikį atsparumą lemia gyventojų pasitikėjimas vietos valdžia, jų įsitraukimas į sprendimų priėmimą, vietos žinių panaudojimas ir nuoseklus savivaldos, bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų bei mokslo institucijų bendradarbiavimas.

Svarba

COVID-19 pandemija, Rusijos karas prieš Ukrainą, dezinformacija, klimato kaitos poveikis ir energetinio saugumo iššūkiai parodė, kad atsparumas negali būti kuriamas vien institucijų viduje. Savivaldybės yra arčiausiai gyventojų, todėl vietos lygmeniu galima greičiausiai stiprinti pasitikėjimą, bendradarbiavimą ir praktinį pasirengimą krizėms.

Problema

LMT finansuojamo RECONNECT projekto (Nr. S-VIS-23-14) duomenys rodo dvilypę atsparumo situaciją: visuomenėje stiprėja pasididžiavimas valstybe ir saugumo svarbos suvokimas, tačiau išlieka ribotas pasitikėjimas visuomenės gebėjimu veikti kartu krizės akivaizdoje. Savivaldybėse gyventojų įtraukimas dažnai išlieka epizodinis, priklausomas nuo konkrečių problemų matomumo ir nepakankamai susietas su sprendimų priėmimo mechanizmais.

Ką parodė visuomenės apklausa?

- 55 proc. respondentų teigė besididžiuojantys Lietuva.
- Tik 29,4 proc. sutiko, kad Lietuvos visuomenė yra pasirengusi atremti karo grėsmes.
- 54 proc. pritarė teiginiui, kad visuomenė yra susipriešinusi.
- 70,2 proc. matė konfliktą tarp paprastų žmonių ir valdžios.

Apklausa parodo problemas mastą: atsparumas turi būti suprantamas ne tik kaip pasirengimo planai, bet ir kaip visuomenės gebėjimas pasitikėti, bendradarbiauti ir veikti kartu.

Ką parodė fokus grupės savivaldybėse?

- Pilietiškumas savivaldoje siejamas su atsakomybe, rūpesčiu ir neabejingumu.
- Dalyvavimas stipriausias, kai klausimai yra konkretūs, vietiniai ir matomi.
- Savivaldybėse veikia įvairūs dalyvavimo įrankiai, bet jų poveikis priklauso nuo grįžtamojo ryšio ir matomų rezultatų.
- Piliečių mokslas dar nėra įsitvirtinęs kaip įprasta savivaldos praktika.

NUO INFORMAVIMO PRIE BENDRO VEIKIMO: KAIP STIPRINTI BENDRUOMENIŲ ATSPARUMĄ?

Rekomendacijų įgyvendinimo kryptys

1. Gyventojų dalyvavimą paversti bendruomenių atsparumo stiprinimo dalimi

Atsparumo, krizių valdymo ir socialinės gerovės priemonėse numatyti aiškius gyventojų įtraukimo būdus: gyventojų pastebėjimų rinkimą, problemų žemėlapius, konsultacijas, bendruomenių apklausas ir duomenų rinkimo iniciatyvas. Svarbu, kad gyventojai būtų įtraukiami ne tik kaip informacijos gavėjai, bet ir kaip vietos problemų, rizikų bei galimų sprendimų bendraautorai.

2. Kurti vietos atsparumo laboratorijas

Laboratorijos turėtų veikti kaip reguliarios bendrakūros erdvės, kuriose savivaldybės, seniūnijos, mokyklos, bibliotekos, NVO, bendruomenės ir tyrėjai kartu identifikuoja problemas, testuoja sprendimus ir vertina jų poveikį.

3. Užtikrinti aiškų grįžtamąjį ryšį gyventojams

Po kiekvienos konsultacijos, apklauso ar kitos gyventojų įtraukimo iniciatyvos savivaldybė turėtų aiškiai parodyti, kaip gyventojų pasiūlymai buvo įvertinti ir panaudoti. Svarbu viešai paaiškinti, kurie pasiūlymai buvo įtraukti į sprendimus, kurie nebuvo priimti ir dėl kokių priežasčių. Toks grįžtamasis ryšys padeda gyventojams matyti savo dalyvavimo prasmę.

4. Naudoti piliečių duomenis sprendimų priėmimo

Gyventojų stebėjimai apie aplinką, infrastruktūrą, socialinius poreikius ar saugumą turėtų būti sistemingai kaupiami, tikrinami ir naudojami planuojant paslaugas bei krizinius veiksmus.

Kas turėtų pasikeisti?

- Gyventojai būtų matomi ne tik kaip informacijos gavėjai ar skundų teikėjai, bet kaip vietos problemų stebėtojai, duomenų kūrėjai ir sprendimų bendrakūrėjai.
- Savivaldybės galėtų greičiau atpažinti vietos rizikas, socialinius poreikius ir komunikacijos spragas.
- Mokslo institucijos taptų nuolatinėmis savivaldos partnerėmis, padedančiomis užtikrinti duomenų kokybę ir praktinį tyrimų pritaikymą.
- Bendruomenės ir NVO sustiprintų savitarpio pagalbos tinklus, kurie itin svarbūs krizės metu.

Pagrindinis principas

Atsparumas prasideda tada, kai žmogus žino, kam paskambinti, kuo pasitikėti ir su kuo veikti kartu, todėl savivaldos atsparumas turi būti kuriamas kaip nuolatinis ryšys tarp institucijų, bendruomenių ir vietos žinių.

Tikėtinas rezultatas

Įgyvendinus rekomendacijas, savivaldybės galėtų pereiti nuo fragmentiško gyventojų informavimo prie nuoseklaus jų įtraukimo į vietos bendruomenių atsparumo kūrimą. Nuoseklesnis gyventojų įtraukimas padėtų geriau identifiikuoti problemas, greičiau reaguoti į krizes, stiprinti pasitikėjimą institucijomis ir kurti tvirtesnius bendradarbiavimo tinklus.